

РОЗДІЛ 5

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 340.12:[347.97/.98+343.1]:004:342.7(4)

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/74>

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

EUROPEAN STANDARDS FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE CONDITIONS OF DIGITIZATION OF THE JUDICIARY

Барабаш О.О., д.ю.н., доцентка,
професорка кафедри загально-правових дисциплін
Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ

Гришук А.Б., к.ю.н., доцентка,
доцентка кафедри адміністративно-правових дисциплін
Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ

Яцків Д.В., студентка III курсу
Центру післядипломної освіти та дистанційного навчання
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті досліджено основоположні засади цифровізації судочинства крізь призму захисту прав людини. Зазначено, що найважливішими проблемами у сфері використання інформаційних технологій у сучасному судочинстві є визначення балансу в застосуванні інформаційних технологій і традиційних форм та способів здійснення правосуддя, дотримання прав і свобод людини при застосуванні сучасних технологій у процесі вирішення правових конфліктів. Метою статті є визначення європейських правових стандартів використання інформаційних технологій у сучасних умовах побудови правової держави в Україні. Основні методи дослідження: діалектичний, формально-логічний, методи структурно-системного аналізу та синтезу. Результати дослідження дали змогу визначити основні засади застосування сучасних інформаційних технологій у судочинстві, а саме дотримання прав людини та забезпечення верховенства права, доступу до правосуддя. Основою для правового регулювання застосування сучасних інформаційних технологій у судовому процесі є уніфікований підхід, що не залежить від особливостей національних правових систем та необхідний для подолання викликів, пов'язаних зі швидким технологічним розвитком, що уможливорює знайти загальні практичні рішення, пов'язані із цифровізацією правосуддя. Ідеологічну основу регулювання використання цифрових інструментів та високих технологій у правосудді становить антропоцентричний підхід, згідно з яким центральним елементом судової діяльності є людина, її права і свободи. Саме такий підхід дасть змогу зберегти й гарантувати права людини в умовах глобалізаційних технологічних викликів та новаторських підходів у реалізації принципу доступності правосуддя.

Ключові слова: права людини, верховенство права, законність, судочинство, цифровізація, інформаційні технології, онлайн-сервіси, штучний інтелект, відеоконференцз'язок.

The article examines the fundamental principles of digitalization of the judiciary through the lens of human rights protection. It is noted that the most important problems in the field of using information technologies in modern judicial proceedings are the determination of the balance in the use of information technologies and traditional forms and methods of administration of justice, observance of human rights and freedoms when using modern technologies in the process of resolving legal conflicts. The purpose of the article is to determine the European legal standards for the use of information technologies in the modern conditions of building a legal state in Ukraine. The main research methods: dialectical, formal-logical, methods of structural-systemic analysis and synthesis. The results of the study made it possible to determine the main principles of the use of modern information technologies in the judiciary, namely the observance of human rights and ensuring the rule of law, access to justice. The basis for the legal regulation of the use of modern information technologies in the judicial process is a unified approach that does not depend on the peculiarities of national legal systems and is necessary to overcome the challenges associated with rapid technological development, which makes it possible to find general practical solutions related to the digitalization of justice. The ideological basis of the regulation of the use of digital tools and high technologies in justice is an anthropocentric approach, according to which the central element of judicial activity is a person, his rights and freedoms. It is this approach that will make it possible to preserve and guarantee human rights in the conditions of globalization technological challenges and innovative approaches in implementing the principle of access to justice.

Key words: human rights, rule of law, legality, judiciary, digitalization, information technologies, online services, artificial intelligence, video conferencing.

Актуальність проблеми дослідження. Розвиток сучасних інформаційних технологій та їх поширення на всі сфери життя сучасного суспільства, зокрема і здійснення правосуддя, висунуло на порядок денний низку питань, відповідей на які залежить майбутнє кожного з нас. Водночас ці питання доволі різноманітні та стосуються різних галузей знань: науково-технологічної, організаційно-технічної, соціокультурної (ментальної), фінансової, кадрової, правового регулювання. Серед них найважливішими проблемами, які треба розв'язати найближчим часом, є проблеми створення якісних IT-продуктів, придатних для використання в такій сфері, як правосуддя, межі їх можливого використання, визначення балансу в застосуванні інформаційних технологій та традиційних форм

і способів здійснення правосуддя, дотримання прав і свобод людини при застосуванні сучасних технологій у сфері вирішення правових конфліктів у судовому порядку.

Варто зазначити, що активне використання інформаційних технологій у системах правосуддя далеко не нове, а почалося понад двадцять років тому. Однак якщо раніше йшлося, як правило, лише про інформатизацію судових систем, здебільшого частини, що не стосується засад здійснення правосуддя, то зараз, з розвитком технологій, створених на базі штучного інтелекту, постають питання вже не тільки про способи передачі інформації та віддалений доступ до правосуддя, а й про активне застосування безпосередньо в процесі здійснення правосуддя різних інтелектуальних систем. «Електронне судочинство

виступає не тільки як інструмент організації судочинства для підвищення його ефективності, але й як спосіб полегшення доступу до правосуддя, а в ідеалі – новий спосіб відправлення правосуддя» [1, с. 8], – наголошує Н. Голубева. Розширення доступу до правосуддя завдяки більш ефективному використанню інформаційних технологій, покращенню адміністрування судів та кращому доступу до судової статистики, електронних систем управління справами тощо приводить до його прискорення, підвищення ефективності та транспарентності.

На європейському рівні вироблено правові стандарти забезпечення прав людини під час застосування сучасних інформаційних технологій у судочинстві. Їх значення у сфері забезпечення прав людини надзвичайно велике.

Мета статті – визначити сучасний стан впровадження інформаційних технологій у судочинство в зарубіжних країнах та Україні.

Ступінь наукової розробки проблеми дослідження. Проблематика впровадження інформаційних технологій у судочинство є предметом пильної уваги вчених та практиків з різних країн, що активно обговорюються на національному і міжнародному рівнях. Так, окрему увагу електронному судочинству приділили у своїх дослідженнях такі вітчизняні вчені, як В. Бігун, І. Бойко, О. Бринцев, Н. Голубева, О. Гиляка, Т. Подорожна, В. Решота, А. Худик та ін. Вони, зокрема, здійснили порівняльний аналіз цифровізації судочинства на основі позитивного зарубіжного досвіду. Штучний інтелект у правосудді став предметом аналізу у працях О. Барабаш, А. Бежевець, О. Овчаренко, Н. Логінової та ін.

Виклад основного матеріалу. Основне завдання формування стандартів реалізації прав людини у сфері застосування сучасних інформаційних технологій у судочинстві – забезпечити, щоб розвиток технологій зміцнював права людини, демократію та верховенство закону, а не підривав їх. Провідна роль у цьому належить Європейській комісії з ефективності правосуддя (СЕРЕJ) [2], Комітету міністрів Ради Європи [3], Європейському суду з прав людини (ЄСПЛ) [4].

Передусім відзначимо, що тенденції до цифровізації посилилися через пандемію COVID-19 та необхідність переходу на віддалений й електронний методи роботи [5]. У червні 2020 року СЕРЕJ прийняла декларацію «Отримані уроки та проблеми, з якими стикається судова система під час та після пандемії COVID-19» [6]. У ній йдеться, зокрема, про необхідність забезпечення безперервності роботи судів під час кризових ситуацій та доступу до правосуддя за дотримання прав особи. Як принципи роботи судів в екстраординарних умовах було сформульовано:

1) забезпечення прав людини та верховенства права. Право на свободу і безпеку та право на справедливий судовий розгляд мають бути захищені в будь-який час, а особливо під час кризи. Надзвичайні заходи мають ґрунтуватися на принципах законності, правової визначеності, пропорційності та постійної переоцінки. Будь-які заходи повинні мати фіксовану дату закінчення та підлягати судовому контролю;

2) доступ до правосуддя. Під час пандемії може знадобитися закриття судів. У такому разі це має бути зроблено обережно та пропорційно, оскільки призводить до суттєвого обмеження доступу до правосуддя. Доступ до правосуддя повинен забезпечуватись за допомогою альтернативних засобів (онлайн-сервіси, розширення доступу до інформації через вебсайти судів та інші засоби зв'язку (телефон, електронна пошта тощо)) [7]. Особливу увагу треба приділяти вразливим групам, у пріоритеті – справи, які стосуються випадків побутового насильства щодо жінок та дітей, людей похилого віку або інвалідів;

3) національна безпека. Забезпечення здоров'я і безпеки всіх працівників системи правосуддя, а також відвідувачів у судах має бути пріоритетом. Потрібно вжити

заходів для дотримання необхідної фізичної відстані у приміщеннях суду. Усі заходи мають бути чітко роз'яснені відвідувачам судів, регулярно оцінюватись та адаптуватись до нових обставин.

Відзначимо, що сучасні дослідники одностайні в думці, що «судовий процес через судову платформу Інтернет-суду має юридичну силу звичайного судового процесу, незважаючи на те, що Інтернет-суд приймає рішення в режимі онлайн-відео» [8, с. 144]. Широке застосування судами дистанційних технологій під час розгляду різних категорій справ поставило завдання визначення основних правил застосування відеоконференцзв'язку в судочинстві [9]. Варто зазначити, що ЄСПЛ у своїх рішеннях вже давно визначив низку позицій щодо використання відеоконференцзв'язку. Так, згідно з позицією ЄСПЛ використання відеоконференцзв'язку в судовому засіданні є формою судового процесу, не є несумісним із розумінням справедливого й публічного розгляду [9]. Використання відеоконференцзв'язку в судовому засіданні має гарантувати заявникові можливість брати участь у процесі у справі та бути вислуханим без технічних перешкод, а також надавати можливість ефективного спілкування з адвокатом без свідків. ЄСПЛ також зазначив, що якщо особа спілкується зі судом за допомогою відеоконференцзв'язку, то право на юридичну допомогу набуває особливого значення, насамперед якщо особі висунуто численні та серйозні звинувачення і йому загрожує суворе покарання [9].

У червні 2021 року СЕРЕJ на пленарному засіданні ухвалила Керівництво з відеоконференцзв'язку в судових процесах [6]. Його метою є розробка механізмів усунення будь-якого ризику порушення прав сторін під час дистанційних засідань, зокрема їхнього права бути заслуханими та брати активну участь у розгляді, а також права на захист. Згідно із цим Керівництвом гарантії справедливого судового розгляду, передбачені ЄСПЛ, поширюються на дистанційні засідання у всіх судових розглядах. Ключовими елементами є право на ефективний доступ до суду, справедливість судочинства, змагальний характер процесу, рівність сторін, належне використання доказів, час для підготовки та доступ до матеріалів, рішення суду в розумний термін, безпека даних та управління ризиками. Суд має гарантувати сторонам право на ефективну допомогу адвоката у всіх судових розглядах, враховуючи конфіденційність спілкування з ним.

Основні положення Керівництва з відеоконференцзв'язку в судових процесах:

1) принципи дистанційного судового розгляду. Проведення дистанційного засідання має ґрунтуватися на принципах справедливості, оперативності, доцільності розгляду, співробітництва, безпеки та законності обробки персональних даних;

2) забезпечення відеозв'язку належної якості. Всі учасники дистанційного засідання, зокрема суддя, повинні мати можливість бачити і чути того, хто говорить, та реакцію інших учасників. Система відеоконференцзв'язку, що надається судом, має бути безкоштовною для всіх учасників, доступно та зручною для користувача. Учасники можуть бути присутніми на засіданні за допомогою відеоконференцзв'язку зі залів суду, місць утримання під вартою, юридичних контор чи інших безпечних місць. Обстановка засідання, зокрема апаратура, має гарантувати цілісність висловлювань. Використання інструментів штучного інтелекту, таких як звукові чи відеоелектронні фільтри, що повинні перебувати під контролем суду. Апаратне і програмне забезпечення відеоконференцзв'язку має забезпечувати відео та аудіо достатньої якості для підтримки безперервного і відповідного аудіовізуального зв'язку, дозволяючи сторонам стежити за процесом та ефективно брати участь у ньому. Суд має вимагати від учасників забезпечити

надійний відеозв'язок достатньої якості, належну видимість та освітлення, щоб мати можливість ефективно брати участь у дистанційному засіданні;

3) методи подолання технічних збоїв. Суд має проінформувати всіх учасників про можливі технічні й інші труднощі, з якими вони можуть зіткнутися, і нагадати, що варто уникати надмірності у висловлюванні та вимикати мікрофони, коли вони не говорять. Суд має реагувати на технічні збої, про які повідомляє підсудний. Перед дистанційним засіданням підсудний повинен бути проінформований про порядок повідомлення про технічні збої головуючого судді (наприклад, шляхом призначення відповідального офіційного представника поруч із підсудним або за допомогою кнопки попередження на інтерфейсі відеозв'язку). Мають бути напрацьовані плани дій у непередбачених ситуаціях, щоб ефективно розв'язувати такі проблеми, як раптові технічні збої, відключення, перебої в подачі електроенергії (альтернативні канали зв'язку та технічна підтримка) або порушення безпеки даних. Судді, сторони, апарат суду та інші учасники повинні мати доступ до IT-підтримки під час дистанційних засідань для уникнення затримок і технічних труднощів при використанні системи відеоконференцзв'язку. Якщо є технічна несправність, яка не може бути усунена, то дистанційне засідання має бути відкладено або зупинено;

4) контроль поведінки підсудного. У разі неналежної поведінки підсудного (навіть після зауважень головуючого) суд може вимкнути звук, перервати або призупинити відеозв'язок для цього учасника. Про такі повноваження суд має поінформувати підсудного до ухвалення такого рішення. Якщо підсудному вимкнули мікрофон, суд повинен передбачити, щоб його представник (захисник, законний представник), як і раніше, мав можливість скористатися правом надання юридичної допомоги під час дистанційного засідання та процесу загалом;

5) ефективний доступ до захисника. Підсудний повинен мати ефективний доступ до захисника та законного представника до та в час дистанційного засідання, враховуючи право на конфіденційне спілкування зі своїм адвокатом до початку засідання. Суд має відкласти або призупинити дистанційне засідання за відсутності показань підсудного. За таких обставин суд має вжити всіх необхідних заходів для забезпечення права на юридичне представництво підсудного, навіть можливе призначення захисника. Підсудний повинен мати можливість без нагляду радитися зі своїм представником та обмінюватися конфіденційною інформацією. Присутність інших осіб в одній кімнаті з підсудним під час таких нарад недопустима. Підсудний повинен мати можливість спілкуватися зі своїм представником через захищену систему. Йому має бути забезпечена конфіденційність такої комунікації, у пріоритеті має бути використання захищеної лінії, відмінної від відеозв'язку, передбаченої для дистанційного засідання;

6) поінформованість сторін щодо правил дистанційного засідання. Суд повинен надати учасникам чіткі правила, інструкції та посібники щодо використання відеоконференцзв'язку та проведення дистанційних засідань. Варто нагадати учасникам, що вони постають перед судом і тому повинні поводитися належно, відповідно до закону і судового етикету, який має бути адаптований до дистанційних засідань. Учасники повинні бути заздалегідь повідомлені судом про технічні вимоги, враховуючи дату, час (з урахуванням часових поясів), місце та умови проведення дистанційного засідання.

За потреби і якщо є така можливість суд повинен запланувати тестовий сеанс відеоконференцзв'язку перед дистанційним засіданням, щоб дати рекомендації про те, як буде проводитися дистанційне засідання, які технології будуть використовувати тощо. Суд та учасники мають під'єднуватися до сеансу відеоконференцзв'язку

до початку дистанційного засідання для вирішення технічних питань.

Тож на основі зазначених рекомендацій на національному рівні має бути створено належну нормативно-правову базу для застосування відеоконференцзв'язку.

Підтримуючи ідею вітчизняних науковців щодо подальшого розвитку відеотехнологій у судах, треба зазначити, що використання відеоконференцзв'язку не може бути тотальним і повсюдним. У випадках, якщо прийняте рішення спричиняє дуже серйозні правові наслідки (насамперед це стосується розгляду кримінальних справ), правовий конфлікт треба вирішувати безпосередньо в суді.

Що стосується технологій на основі штучного інтелекту, досвід їх застосування в судових системах світу поки що незначний, проте в еру швидкого розширення штучного інтелекту в найближчому майбутньому очікується поява досконаліших технологічних систем, що допомогатимуть приймати судові рішення та автоматизувати процес їх ухвалення [10]. Це пошукові системи судових рішень прецедентного права, послуги врегулювання спорів у режимі онлайн, допомога у складанні документів, аналіз результату судового розгляду, чат-боти для інформування сторін судового розгляду або надання ним підтримки під час розгляду тощо [11]. Найважливішим завданням при їх застосуванні є забезпечення прав людини, незалежності, ефективності та стійкості правосуддя. Значущість таких технологій дуже велика – вони сприяють тому, щоб судові сервіси та юридична інформація були доступнішими, а правосуддя – швидким й ефективним. Застосування технологій штучного інтелекту покликане також забезпечити неупередженість рішень, недискримінацію, рівність можливостей, належний судовий захист.

Для застосування інформаційних технологій на основі штучного інтелекту в діяльності судів потрібна відповідна правова основа. Об'єднанням зусиль для створення правової основи для розробки, проектування та застосування штучного інтелекту на основі стандартів Ради Європи у галузі прав людини, демократії та верховенства закону займається спеціальний комітет зі штучного інтелекту Ради Європи (САНІАІ) [12].

Активно рухається в цьому напрямку й Україна. На офіційному сайті Верховного Суду функціонують рубрики «Електронний суд» та «Електронне судочинство». Так, наприклад, ще 10 лютого 2022 року в постанові у справі № 560/11791/21 (адміністративне провадження № К/9901/43626/21) Верховний Суд сформулював правовий висновок, відповідно до якого представник учасника справи може подавати на підтвердження своїх повноважень довіреність або ордер в електронній формі, підписані електронним підписом [13]. Аналогічні справи: постанова ВС/КАС від 10.02.2022 у справі № 560/11791/21; постанова ВС/КАС від 19.10.2021 у справі № 640/32183/20; постанова ВС/КАС від 30.06.2021 у справі № 380/830/21; ухвала ВС/КЦС від 22.06.2022 у справі № 204/2321/22 та ін. Як бачимо, IT-продукти полегшують пошук аналогічних справ, інтелектуальний пошук за текстом, виявлення судових актів, які істотно відрізняються від інших.

Нагадаємо, що в Україні у рамках реалізації Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи на 2013–2015 рр. [14] у складі Єдиної судової інформаційної системи України було створено підсистему «Електронний суд». Влітку 2016 року було презентовано результати пілотного проекту, сутність якого полягала у спробі впровадження електронного документообігу як механізму взаємодії суду з учасниками процесу, а також зі судом вищої інстанції [15, с. 17].

Відповідно до наказу Державної судової адміністрації України «Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах» з 22 грудня 2018 року в місцевих та апеляційних судах

розпочалась експлуатація підсистеми «Електронний суд» у тестовому режимі. Вона дозволяє подавати учасникам судового процесу до суду документи в електронному вигляді, а також надсилати таким учасникам процесуальні документи в електронному вигляді, паралельно з документами в паперовому вигляді відповідно до процесуального законодавства [16].

1 грудня 2018 року в газеті «Голос України» було опубліковано оголошення Державної судової адміністрації України про створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [17]. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи здійснюється поетапно [18].

5 жовтня 2021 року почали офіційно функціонувати три підсистеми (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) – «Електронний кабінет», «Електронний суд», підсистема відеоконференцв'язку. Особливої уваги заслуговує робота «Електронного суду» в період воєнного часу. Саме для впровадження та налагодження цього модуля ЄСІТС і було створене ДП «Центр судових сервісів». На сьогодні не всі суди мають технічний зв'язок із підсистемою «Електронний суд», що унеможливило повноцінне використання е-ресурсів і можливість сторін судового процесу – суддів, працівників апарату суду та інших [19].

Використання штучного інтелекту в судовій діяльності європейські експерти оцінюють як діяльність із «високим ризиком» [20], що вимагає суворого дотримання основних прав і свобод людини. СЕРЕJ прогнозує ризики делегування відповідальності та відсутності прозорості у прийнятті судових рішень і використанні програм штучного інтелекту. Існують і ризики вбудовування дискримінаційних припущень, зроблених програмістами або що виникли внаслідок упередженості під час аналізу даних, які використовуються для алгоритму [21]. Так, розроблене у США програмне забезпечення COMPAS, засноване на оцінці ризику протиправної поведінки для правопорушників, зазнало дуже жорсткої критики з боку вчених, які засудили расові упередження та упередженість розробників цього продукту (вони серйозно переоцінювали чи недооцінювали ризик рецидиву правопорушника залежно від кольору його шкіри) [22].

У грудні 2018 року СЕРЕJ було прийнято Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах та навколишніх реаліях [23]. У ній визначено базові принципи використання штучного інтелекту в судових системах: поваги до основоположних прав (забезпечити розробку та впровадження інструментів і послуг, основаних на штучному інтелекті, що відповідають основним правам); недискримінації (перешкоджати розвитку чи посиленню будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб); якості й безпеки (використання сертифікованих джерел та нематеріальних даних із застосуванням моделей, розроблених на міждисциплінарній основі, у безпечному технологічному середовищі); прозорості, неупередженості та достовірності (методи обробки даних повинні бути доступними та зрозумілими, з можливістю проведення зовнішнього аудиту); контролю користувача (користувач повинен виступати в ролі поінформованої особи, відповідальної за свій вибір).

У травні 2019 року Комісар з прав людини Ради Європи видав Рекомендацію «Використання штучного інтелекту: 10 заходів захисту прав людини» [24], в якій містяться практичні рекомендації для національних органів влади за десятьма основними напрямками діяльності у цій сфері:

оцінка впливу на права людини; громадські консультації; зобов'язання держав-членів сприяти здійсненню стандартів у галузі прав людини у приватному праві; інформація та прозорість; незалежний нагляд; недискримінація та рівність; захист даних та конфіденційність; свобода вираження думок, свобода зборів та асоціацій і право на працю; засоби правового захисту; просування грамотності у сфері штучного інтелекту [24].

Утім, не можна недооцінювати й наявні ризики впровадження технологій на основі штучного інтелекту. Адже цифрові технології та штучний інтелект – нові виклики для правосуддя. При цьому важливо усвідомлювали небезпеку індустріалізації застосування правосуддя, постійно та прозоро оцінювати вплив і ризики застосування нових технологій на права людини, демократію та верховенство права [1]. Серед безлічі питань, що виникають під час впровадження штучного інтелекту в судочинство, варто відзначити такі: чи покращиться якість судових рішень після створення величезних баз відкритих даних? чи варто сподіватися, що громадяни, котрим більше відомо про передбачуваний результат судового процесу, який вони хочуть ініціювати, будуть легше вибирати за допомогою штучного інтелекту альтернативні шляхи примирення та посередництва? чи може бути об'єктивною шкалою ризиків правопорушника до суду чи після відбування покарання? І головне питання: чи не зашкодить цифрова революція системі забезпечення прав людини, вибудованої відповідно до Конвенції про захист прав людини 1950 року, а потім розробленої ЄСПЛ. Чи немає в майбутньому ризиків позбавлення громадянина права доступу до суду, позбавлення судді свободи ухвалення рішень, оскільки він став заручником рішення, яке визначив алгоритм? Очевидно, що на сьогодні ці питання не мають відповіді, проте замислюватись над ними потрібно уже зараз.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що власне саме правосуддя сприймається як «виробництво», а цифрові технології в ньому – як «інструменти», засоби здійснення такої діяльності. З огляду на це, впровадження у судовий процес цифрових технологій прискорює та спрощує взаємодію між його учасниками, що, безумовно, сприяє підвищенню ефективності судової влади. Саме в цьому аспекті ми можемо говорити про цифрове судочинство у всіх процесуальних стадіях: починаючи з подання електронного звернення до суду та закінчуючи винесенням електронного судового акту – тобто про здійснення процесуальних дій судом або учасниками процесу в електронній формі. У цьому сенсі «цифровізація правосуддя» – це засіб забезпечення переходу до системи електронного подання звернень до суду та автоматизованого розподілу справ між суддями; впровадження засобів інформатизації судового розгляду (від використання відеоконференцв'язку та електронних доказів до застосування штучного інтелекту в оцінці доказів та винесення рішень), а також онлайн-взаємодії та електронного обігу між усіма учасниками судового процесу (судді, сторони та інші учасники). Утім, в широкому сенсі цифровізація судочинства не може обмежуватися суто процесуальною (процедурною) складовою розгляду справ. Вона повинна включати інформування про діяльність судів та доступ громадян до правосуддя. Саме тому, на нашу думку, ідеологічною основою регулювання використання цифрових інструментів та високих технологій у правосудді має стати антропоцентричний підхід, згідно з яким центром застосування судової діяльності є людина, її права, свободи, інтереси та потреби у швидкому, зручному та якісному вирішенні правових суперечок та конфліктів у судовому порядку. Саме такий підхід дасть змогу зберегти й гарантувати суть прав людини в умовах сучасних технологічних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубєва Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід: монографія. Одеса: Фенікс, 2020. 204 с.
2. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej> (viewed on 02.02.2023).
3. Committee of Ministers. URL: <https://www.coe.int/fr/web/cm/about-cm> (viewed on 02.02.2023).
4. European Court of Human Rights (ECHR). URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> (viewed on 02.02.2023).
5. Бринцев О. В. Електронне правосуддя. Проблеми та перспективи. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/Conf_11.12.15/Conf_11.12.15_18.pdf (дата звернення: 02.02.2023).
6. Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings Document adopted by the CEPEJ at its 36th plenary meeting (16 and 17 June 2021). URL: <https://rm.coe.int/cepej-2021-4-guidelines-videoconference-en/1680a2c2f4> (viewed on 02.02.2023).
7. Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: матер. наук.-практ. конф. (Київ, 10 груд. 2020 р.) / упоряд.: О. А. Баранов, В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ: Фенікс, 2020. 272 с.
8. Бежевець А. М. Електронне судочинство як необхідний елемент цифрової трансформації суспільства та держави. *Інформація і право*. 2020. № 4 (35). С. 142–146.
9. Подорожна Т. С., Худик А. М. Судове провадження в режимі відеоконференції із застосуванням власних технічних засобів та сервісу: судова практика в кримінальному процесі в умовах воєнного стану. *Право України*. 2022. № 11. С. 148–162.
10. Strojín G. Use of e-devices in judicial proceedings in a Convention-compliant manner. URL: <https://rm.coe.int/intervention-gregor-strojin-2786-0306-9188-v-1/1680a40bb3> (viewed on 02.02.2023).
11. Бринцев О. В. Процесуальна революція – єдиний шлях електронного судочинства. *Безпечне інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання*: матер. Міжнар. інтернет-конф., 25 трав. 2016 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку Нац. акад. прав. наук України, Наук. б-ка. Харків, 2016. С. 24–26. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/10858> (дата звернення: 02.02.2023).
12. CAHAI – Ad hoc Committee on Artificial Intelligence. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cahai> (viewed on 02.02.2023).
13. Постанова Верховного Суду у справі № 560/11791/21 (адміністративне провадження № К/9901/43626/21). URL: <http://iiplex.com.ua/doc.php?regnum=103129035&red=100003d21bf8b1dfc31d64727c467b29e157c1&d=5> (дата звернення: 02.02.2023).
14. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи на 2013–2015. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/concept.pdf> (дата звернення: 02.02.2023).
15. Гиляк О. С. Окремі аспекти функціонування електронного правосуддя в Україні. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовт. 2020 р.) / [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), Л. Г. Бзова (відпов. секр.) та ін.]. Київ: ВАІТЕ, 2020. С. 17.
16. Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах: наказ Державної судової адміністрації України від 22.12.18 № 628. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/628_18.pdf (дата звернення: 02.02.2023).
17. *Голос України*. 2018. 1 груд. № 229 (6984). URL: <https://www.facebook.com/highcouncilofjustice/photos/a.1375624745917163/1775154129297554/?type=3> (дата звернення: 02.02.2023).
18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Закон України від 27.04.2021 № 1416-IX. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-20#Text> (дата звернення: 02.02.2023).
19. Електронне судочинство в період воєнного стану: очікування та реальність. *SUD.ua*. 2022. 27 черв. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/242253-elektronne-sudochinstvo-v-period-voennogo-stanu-ochikuvannya-ta-realnist> (дата звернення: 02.02.2023).
20. Justice of the future: predictive justice and artificial intelligence. URL: <https://rm.coe.int/newsletter-no-16-august-2018-en-justice-of-the-future/16808d00c8> (viewed on 02.02.2023).
21. O'Brien Claire M., Jørgensen Rikke F., Hogan Benn F. Tech giants: human rights risks and frameworks. URL: <https://www.researchgate.net/project/Tech-giants-and-human-rights> (viewed on 02.02.2023).
22. Starr Sonja B. Evidence-Based Sentencing and the Scientific Rationalization of Discrimination. *Stanford Law Review*. 2014. № 4. P. 803–872.
23. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3–4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (viewed on 02.02.2023).
24. Unboxing Artificial Intelligence: 10 steps to protect Human Rights: Recommendation, 14.05.2019. URL: <https://rm.coe.int/unboxing-artificial-intelligence-10-steps-to-protect-human-rights-reco/1680946e64> (viewed on 02.02.2023).